

GÍSLI BALDUR RÓBERTSSON

VANSKRÁÐ
SNÆFJALLASTRANDARHANDRIT
Í SAFNI THOTTS GREIFA

Í GREIN UM BJARNA JÓNSSON lögbókarskrifara á Snæfjallaströnd sem birtist í *Gripla* 21 (2010) vék ég að föður hans, séra Jóni Þorleifssyni á Stað á Snæfjöllum, og aðkomu hans að skjala- og bókagerð. Þá var mér einungis kunnugt um eitt handrit úr smiðju hans en það er *Snæfjallagrallarinn* frá 1601, sem í ofanálag er löngu glataður. Hann var í höndum Árna Magnússonar handritasafnara í byrjun 18. aldar sem lýsti honum allræki-lega. Fylgjast má með hnignun hans og hrörnun í gegnum aldirnar í vísitásiubókum biskupa og prófata uns hann verður afskiptaleysi Snæfjallapresta endanlega að bráð. Í greininni er bent á tvö frumbréf þar sem séra Jón kemur við sögu og að hann sé hugsanlega skrifari að öðru þeirra, en harmaður skortur á samanburðarefni til að skera úr um það.¹ Nú hefur hins vegar orðið á vegi mínum handrit sem allt bendir til að sé skrifað af séra Jóni og er það mikil harmabót.

Handritið er varðveitt á handritadeild Konungsbókhlöðunnar í Kaupmannahöfn og ber safnmarkið Thott 25 4to. Það inniheldur guðspjöllin fjögur – Mattheus, Markús, Lúkas og Jóhannes – og *Postulasöguna*, þ.e. fimm fyrstu bækur *Nýja testamentisins*. Handritinu var lýst af Kristian Kålund, bókaverði Árnasafns, í skrá yfir fornnorsk og íslensk handrit, m.a. í Konungsbókhöfðu, sem kom út árið 1900. Við skráargerð sína hafði hann til hliðsjónar óprentaða skrá Jóns Þorkelssonar, síðar þjóðskjalavarðar, frá 1886–1889 sem varðveitt er í AM 1062 4to. Þeir eru nokkuð samstiga í lýsingu sinni á handritinu sem er úr skinni og er 112 blöð. Kålund bætir þó við upplýsingum um stærð handritsins, sem er 22,3 x 15,3 cm, að verso-hlið aftasta blaðsins sé óskrifuð og að á neðri spássíu handritsins sé arkatal. Jón getur þess ennfremur að handritið sé bundið í „... vælsk bind (Fr. vij) ...“

1 Gísli Baldur Róbertsson, „Nýtt af Bjarna Jónssyni lögbókarskrifara á Snæfjallaströnd,“ *Gripla* 21 (2010): 356–357, 359–364.

1. Frumbref skrifad á Snæfjöllum 18. mars 1603 af séra Jóni Þorleifssyni. ÞÍ. Bps. A. I, hylki XIV, nr. 15.

en Kålund minnst ekki á það. Í niðurlagi uppskriftarinnar stendur: „Voru þessar fimm bækur hins Nýja testamentis skrifaðar á Snjáfjöllum og endaðar þann 7. dag febrúarii Anno domini 1599.“² Samkvæmt minnisgreinum Árna varðandi *Snæfjallagrallarann* stóð undir titli á fremsta blaði: „Skrifuð á Snjáfjöllum anno Domini 1601 I.T.“³

Hægt er að bæta örlítið við þessa lýsingu. Efst á kili handritsins má sjá stafina F og R fellda saman í einn, þar fyrir ofan er kóróna en undir stendur: „VII“. Band handritsins er því frá stjórntíð Friðriks VII., þ.e. frá 1848–1863. Óvíst er hvort skipt hefur verið um band eða handritið verið óbundið áður, en af ystu blöðum þess að dæma er ólíklegt að það hafi verið í eldra bandi. Hins vegar hefur handritið verið skorið við bókband því að texti hefur sums staðar verið skorinn burt, bæði við efri og ytri spássíu. Alfræðirit um bókfræði skilgreinir „Vælskbind“ sem heiti á „dybfalset Halvbind med Ryg og Hjørner af Faareskind; oprindelig anvendtes lyst ufarvet Faareskind, som i Karakter kunne minde om italiensk (»vælsk«) Pergament.“⁴ Í íslensku riti um bókband segir enn fremur: „**Velskt band** (ítalskt band). Helztu einkenni: Slétt skinn á kili og hornum, djúpur fals, mislitur pappír á spjöldum, bækurnar brúnaskornar, gylling á kili.“⁵

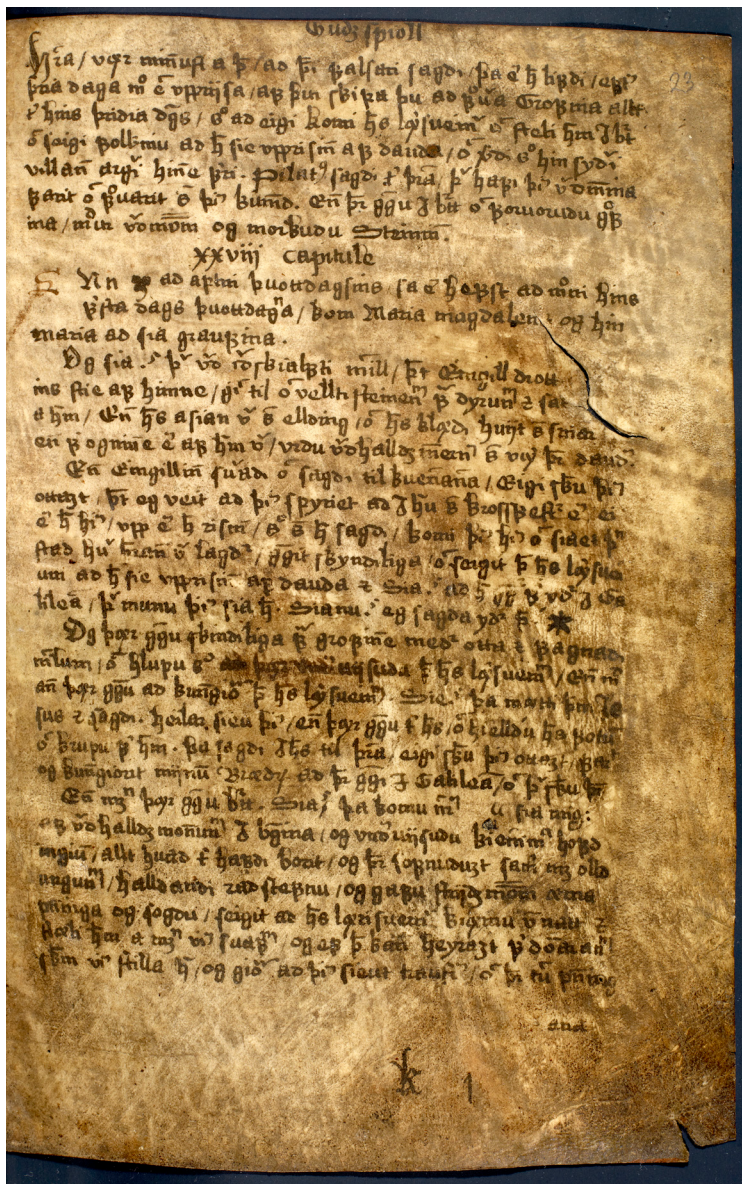
Handritið var ekki blaðmerkt í upphafi en skrifari þess arkamerkti það að fyrirmynd prentaðra bóka frá sama tíma. Það var á hinn bóginn blaðmerkt með penna á 19. öld (e.t.v. þegar bókin var bundin inn), en heldur óreglulega og einungis á blöðum 40, 60, 80, 100 og 112. Því miður hefur handritavörður sá fípast við verkið og hlaupið yfir bl. 80 þannig að bl. 112 er í raun bl. 113; blöðin eru því einu fleiri en skrár þeirra Jóns Þorkelssonar og Kálunds segja til um. Handritið var að lokum blaðmerkt í

2 *Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter i Det store kongelige bibliotek og i Universitetsbiblioteket (udenfor den Arnemagnæanske samling). Samt den Arnemagnæanske samlings tilvækst 1894–99*, útg. Kristian Kålund (Kaupmannahöfn: Gyldendalske boghandel, 1900), 327; AM 1062 4to, 328r–v.

3 AM Apógraf. Dipl. Isl. II, 4. Apógraf nr. 2354, sbr. *Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenzka menn* 8. 1261–1512, útg. Jón Þorkelsson (Reykjavík: Hið íslenzka bókmentafélag, 1906–1913), 453. Þess má geta að apógraf nr. 2354 er ekki með hendi Árna Magnússonar heldur skrifara hans.

4 *Nordisk leksikon for bogvæsen* 2, ritstj. Palle Birkelund et al. (Kaupmannahöfn: Nyt nordisk forlag Arnold Busck, 1962), 519.

5 Guðmundur Frimann, *Kemslubók í bókbandi og smiðum* (Reykjavík: Bókaútgáfa Menningar-sjóðs, 1955), 14.

Nýja testamentið með hendi séra Jóns Þorleifssonar. Hér má sjá „S“ sem hann ýkir stundum talsvert. Nákvæmlega sama handbragð er á frumbréfinu. KB. Thott 25 4to, bl. 23r.

heild með blýanti á 20. öld að skrá Kálunds útgefni og er þeirri merkingu fylgt hér. Því má bæta við að á milli bl. 22 og 23 vantar aftan við 26. kafla og mestan hluta 27. kafla *Mattheusarguðspjalls*, sem er um 8½ prentsíða í *Nýja testamenti* Odds Gottskálkssonar. Að öðru leyti er erfitt að átta sig á kveraskiptingu handritsins vegna þess hversu þéttbundið það er.

Kálund nefnir ekki þann möguleika að séra Jón Þorleifsson á Stað á Snæfjölum hafi skrifað Thott 25 4to. Jón Þorkelsson segir hins vegar í sinni skrá: „Håndskr. er skr. i året 1599 på Snæfjallastrand (af Jón Þorleifsson?).“⁶ Þessi ályktun Jóns á fyllilega rétt á sér og byggir sjálfsgat á fyrstu útgáfu *Presta tals og prófsta* eftir séra Svein Nielsson sem út kom í Kaupmannahöfn árið 1869. Þar segir að séra Jón Þorleifsson hafi verið prestur á Stað á Snæfjallaströnd 1588–1629.⁷ Kálund hefði að ósekju mátt láta þessa réttmætu ályktun fljóta með í handritaskrá sinni því að án hennar ratar séra Jón ekki í nafnaskrá. Þar sem staðanafnaskrá fylgir handritaskránni ekki heldur virðist eina leiðin til þess að hafa upp á handritinu vera að hnjóta um það í meginskránni, eins og hér átti sér stað.

Handritið kemur úr handritasafni Otto Thotts greifa (1703–1785), áhrifamikils embættismanns innan danska stjórnkerfisins og stórtæks safnara bóka og handrita. Bókasafn hans samanstóð af um 140.000 númerum eða 200.000 titlum en þar af voru u.þ.b. 6000 bækur prentaðar fyrir 1530. Handritasafn Thotts, sem hann ánafnaði Konungsbókhöfðu ásamt fornprentinu, taldi hins vegar rúmlega 4000 númer.⁸ Skrá yfir handritasafnið

6 AM 1062 4to, 328r. Varðandi skrá Jóns Þorkelssonar, sjá *Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter*, i.

7 Sveinn Nielsson, *Presta tal og prófsta á Íslandi* (Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmentafélag, 1869), 132.

8 *Dansk biografisk leksikon* 14, ritstj. Sv. Cedergreen Bech, 3. útg. (Kaupmannahöfn: Gyldendal, 1983), 558–560. Varðandi bókasafn Thotts, sjá Palle Birkelund, „Det Thottske biblioteks sidste dage,“ *Fra de gamle bøgernes verden. Festskrift fra en kreds af husets venner, udsendt i anledning af firmaet Herman H. J. Lynge & søns 100-årige bestaaen som videnskabeligt antikvariat 1853–1953* (Kaupmannahöfn: Herman H. J. Lynge & Søn, 1953), 83–110; Harald Ilsøe, „Hvordan så Otto Thotts bøger ud?“ *Fund og forskning* 35 (1996): 65–94; Stig T. Rasmussen, „Otto Thotts orientalske håndskrifter identificeret på grundlag af det kgl. biblioteks arkiv E 63,“ *Fund og forskning* 37 (1998): 299–324; Harald Ilsøe, *Biblioteker til salg. Om danske bogauktioner og kataloger 1661–1811*, Danish humanist texts and studies 31 (Kaupmannahöfn: Det Kongelige bibliotek/Museum Tusulanums forlag, 2007), 206–208. Í samtíningshandriti með hendi Steingríms Jónssonar, handritasafnara og síðar biskups, sem talið er vera frá því um 1800, er eftirfarandi lýsing á bókasafni Thotts: „Grev Thotts bibliothek voru 150.000 volumina. Bibliothekið var með mjóum gang endilöngum, 48 kamersum, sínum 24 til hvorrar hliðar, með 12 hillum, hvörri upp af annari, neðstir

var prentuð eftir að það barst Konungsbókhöfðu. Því miður er hún afar fátæk af bókfræðilegum upplýsingum og á titilblaði stendur aðeins: „Index Codicum Manuscriptorum“. Skráin var prentuð 1795 og er vafalaust sama skrá og Rasmus Nyerup, aðstoðarmaður við Konungsbókhöfðu, og samverkamenn hans tóku saman og víst er að lá fyrir í júní 1786. Í skránni er handritum raðað fyrst eftir broti en síðan efni. Um Thott 25 4to, undir guðfræði, segir: „25. De 4 Evangelister og Apostlernes Gierninger paa Islandsk, skreven paa Pergament, 1599.“ Þessi færsla hefur verið notuð þegar handritið var bundið inn en á kilinum stendur gylltum stöfum: „Quatnor Evangelia et Acta Apost. islandice. 1599. Cod. membran.“⁹

Í skrá Kálunds eru 222 handrit ættuð úr safni Thotts, en því miður er hvorki ljóst hvenær, hvaðan né hvernig hann eignaðist umrætt handrit. Handrit sem ekki voru skrifuð sérstaklega fyrir hann af íslenskum skrifurum í Kaupmannahöfn, eða voru keypt á uppboðum dánarbúa danskra bóka- og handritasafnara, bárust væntanlega frá kunningjum á Íslandi. Þannig sendi Skúli Magnússon landfógeti honum t.d. handrit *Sæmundar-Eddu* með bréfi 1770.¹⁰

foliantar, svo qvartistar, so octavistar etc. Allt grænt innan með gylltum listum. F.“ Lbs 139 8vo, án blaðmerkingar en er á bl. 13r (bls. 25). Bókasafn Thotts greifa var til húsa í Thottshöll sem stendur á horni Kónsins Nýjatorgs og Breiðgötu í Kaupmannahöfn, sbr. Björn Th. Björnsson, *Á Íslendingaslóðum í Kaupmannahöfn*, 3. útg. (Reykjavík: Almenna bókafélagið, 1991), 163. Þar er nú sendiráð Frakklands. Nánari lýsingu á sjálfri bókasafnsbyggingunni er að finna í Birkelund, „Det Thottske biblioteks sidste dage“, 86.

Ævisaga Hannesar biskups Finnssonar eftir séra Guðmund Jónsson á Ólafsvöllum var lesin upp við jarðarför hans í Skálholti 23. ágúst 1796 og prentuð í Leirargörðum ári síðar. Þar kemur fram að í seinni Kaupmannahafnardvöl Hannesar 1770–1777 hafi hann verið tíður gestur á bókasafni Thotts: „Á þess lærða greifa Thotts, hvers áður er getið, bóksal var hann daglega 2 klukkutíma, bæði til að nýta sér það stóra bókasafn, sem ekki átti sinn maka í öllum heiminum hjá nokkrum, sem ei var ríkjum stjórnandi herra, og líka til að gjöra upplýsandi registur yfir greifans latínsku handskrifuðu bækur, hvert verk greifinn daglega yfirleit, og lét hann sýna sér röksemdir fyrir sérhverju, sem bækurnar og registrið snerti.“ Guðmundur Jónsson, „Hannes Finnsson“, *Merkir Íslendingar. Ævisögur og minningargreinar* 6, útg. Þorkell Jóhannesson (Reykjavík: Bókfellsútgáfan, 1957), 113–114, sjá einnig bls. vi varðandi ævisöguna; Jón Helgason, *Hannes Finnsson biskup í Skálholti* (Reykjavík: Hið íslenska bókmentafélag, 1936), 59. Vegna náinna tengsla þeirra Steingríms gæti hann haft upplýsingar sínar um bókasafn Thotts eftir Hannesi og F í lok klausunnar því táknað föðurnafn hans.

9 *Index Codicum Manuscriptorum* ([s.l.]: [s.n.], 1795), 382; Birkelund, „Det Thottske biblioteks sidste dage“, 89.

10 „Visur eptir Skúla landfógeta Magnússon“, útg. Jón Þorkelsson, *Tímarit hins íslenska bókmentafélags* 11 (1890): 110. Thott var t.d. stórtækur á uppboði bóka- og handritasafns

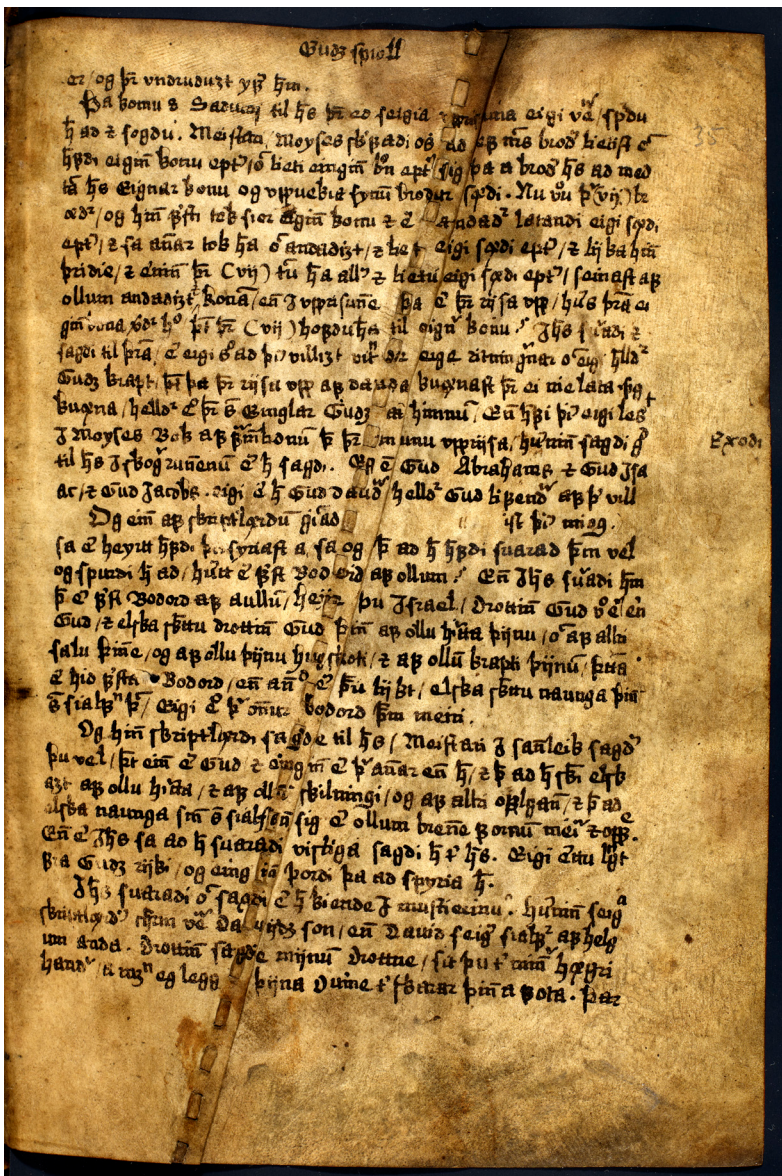
Þegar hugað er að því hvaða forrit séra Jón hefur notað liggur beinast við að bera uppskrift hans saman við prentaðar útgáfur þess tíma. Þá koma tvær til greina: þýðing Odds Gottskálkssonar á *Nýja testamentinu*, sem prentuð var í Hróarskeldu 1540, og *Guðbrandsbiblíu*, prentuð 1584, en Guðbrandur biskup Þorláksson tók þýðingu Odds upp lítt breytta.¹¹ Þótt ekki sé lagt í yfirgripsmikinn textasamanburð leiðir lausleg athugun ýmislegt athyglisvert í ljós. Þannig virðast fyrstu fjórar bækur handritsins, þ.e. guðspjöllin, skrifuð eftir útgáfu Odds. Það sem bendir til þess er að séra Jón lætur tiltekin prenttákn, stjörnur og lauf, fylgja uppskrift sinni en þau koma ekki fyrir í *Guðbrandsbiblíu*. Hins vegar virðist fimmta bókin, þ.e. *Postulasagan*, skrifuð eftir *Guðbrandsbiblíu* enda stendur formáli Guðbrands biskups fyrir henni (bl. 85v–86v). Þó hefur hann haft útgáfu Odds enn við hönd og þaðan tekið upp fáeinar spássíugreinar.¹²

Það er athyglisvert að séra Jón virðist vera að afla sér brúksbóka fyrir prestsembættið, þ.e. hluta *Nýja testamentisins* (1599) og hluta grallarans eða messusöngsbókarinnar (1601). Þessar bækur hafa því ekki verið til við kirkjuna þegar hann kom til brauðsins á Snæfjöllum. Það er einkennilegt því samkvæmt konungsbréfi frá 22. apríl 1579 bar hverri kirkju að kaupa

Jakobs Langebek leyndarskjalavarðar 1777, sbr. Jón Helgason, „Fra Langebeks auktions-katalog,“ *Opuscula* 5 (1975): 181, 186. Til er erfiljóð á íslensku með danskri þýðingu sem Íslendingur í Kaupmannhöfn hefur samið eftir andlát Thotts greifa, sbr. *Harmatölur Islands yfir greifa Otto Thotts burtför ur þessum heimi þann 10 Septembris 1785. Framfarðar af einum þessa lands niðja* (Kaupmannahöfn: [s.n.], 1785), 1r–8v. Eintak Landsbókasafns – Háskólabókasafns er 16 blaðsíður í átta blaða broti og prentað hjá J. R. Thiele. Kverið tilheyrði Jóni Jónssyni Borgfirðingi, eins og stimpill á titilblaði sýnir, en á tveimur stöðum aftarlega í ritinu stendur skrifað að höfundur sé líklega Jón Jónsson Johnsonius. Það er alls ekki ólíklegt því að árið 1784 komu út eftir hann á prenti í Kaupmannahöfn tvö lofkvæði, um Kristján VII. og Grím Thorkelín aðstoðarmann í leyndarskjalasafni konungs, og ári síðar erfiljóð um etatsráð Andreas Holt. Hann kann því að hafa verið handgenginn Thott greifa og e.t.v. haft milligöngu um að útvega honum handrit. Varðandi Johnsonius, sjá Þórður Ingi Guðjónsson, „Fornfróður sýslumaður Ísfirðinga. Jón Johnsonius (1749–1826),“ *Ársrit Sögufélags Ísfirðinga* 43 (2003): 115–126.

11 Jón Helgason, *Málið á Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar*, Safn Fræðafelagsins um Ísland og Íslendinga 7 (Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag í Kaupmannahöfn, 1929), 1.

12 Steingrímur J. Þorsteinsson telur sennilegt að Thott 25 4to sé skrifað upp eftir *Guðbrandsbiblíu* en segir það ókannað. Það er þó tæpast annað en ályktun dregin af færslu Kálunds í handritaskránni, sbr. Steingrímur J. Þorsteinsson, „Íslenzkar biblíuþýðingar,“ *Víðförli* 4 (1950): 59, sjá nmgr. 3.

Hér sést hvernig skinngeira hefur verið skeytt saman við of stutt blað í tvinni. Þeim er haldið saman með skinnreim sem skrifað hefur verið á.
KB. Thott 25 4to, bl. 35r.

eintak af biblíunni.¹³ *Nýja testamentið* hefði eftir því átt að vera aðgengilegt séra Jóni. Af *Minnis- og reikningabók* Guðbrands biskups má enn fremur sjá að 1586 reið hann til alþingis með fjórtán biblíur í farteskinu. Af þeim fékk Magnús prúði Jónsson, bóndi í Ögri, þrjár og séra Greipur Þorleifsson, prestur á Stað á Snæfjallaströnd og forveri séra Jóns í starfi, eina.¹⁴ Séu vísitásiur Staðar á Snæfjöllum skoðaðar sést enn fremur að kirkjan átti eintak af *Guðbrandsbiblíu* að gjöf frá Guðbrandi biskupi, og kemur fyrst fram í vísitásíu Brynjólfs biskups Sveinssonar frá 17. ágúst 1643.¹⁵ Það er því óvíst að eintak hafi verið keypt til kirkjunnar þegar 1584, þvert á konungsbréf. Biblían sem séra Greipur fékk þarf þó ekki að hafa endað í kirkjunni á Snæfjöllum, enda er vítað að ýmislegt vantaði upp á fylgífé kirkjunnar þegar séra Jón tók við staðnum.¹⁶ Það myndi skýra hvers vegna hann hóf uppskrift *Nýja testamentisins* eftir útgáfu Odds, en umskipti á forriti í miðjum klíðum gætu hins vegar bent til þess að biblían hafi þá borist kirkjunni. Uppskriftum lauk 7. febrúar 1599, en óvíst er hversu lengi þær stóðu. Samkvæmt vísitásiubókum biskupa var handritið ekki eign kirkjunnar á Snæfjöllum – þess er a.m.k. ekki getið þar – og má því ætla að það hafi verið eign séra Jóns. *Snæfjallagrallarinn* var upphaflega einnig í eigu séra Jóns sem síðar galt hann kirkju sinni í kirkjureikning.¹⁷

Ekkert titilblað fylgir Thott 25 4to, ólíkt *Snæfjallagrallarannum*. Vera kann að átta blaða kver vanti framan við uppskriftina því að arkatalið á neðri spássíu recto-síðna handritsins hefst á bókstafnum B. Samsvarandi staður í *Nýja testamenti* Odds hefst hins vegar á bl. 8 í kveri A, og því hefði mátt búast við að séra Jón hæfi arkamerkingu sína einnig á A. Óregla arkatsalsins og ósamræmi við útgáfu Odds sker því ekki úr um hvort séra Jón hafi vísitandi sleppt því að skrifa upp bréf Kristjáns kon-

13 Einar G. Pétursson, „Guðbrandur Þorláksson og bókaútgáfa hans,“ *Hulin pláss. Ritgerðasafn gefið út í tilefni sjötugsafmælis höfundar 25. júlí 2011*, ritstj. Guðrún Ása Grímsdóttir, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Rit 79 (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2011), 101, sbr. *Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold 6. I uddrag 1576–1579*, útg. Laurus Laursen (Kaupmannahöfn: Rigsarkivet, 1900), 625.

14 Einar G. Pétursson, „Fáein atriði um biblíuna í Minnis- og reikningabók Guðbrands biskups,“ *Landsbókasafn Íslands. Árbók 1984* (1986): 31.

15 Gisli Baldur Róbertsson, „Nýtt af Bjarna Jónssyni lögbókarskrifara,“ 364.

16 Gisli Baldur Róbertsson, „Nýtt af Bjarna Jónssyni lögbókarskrifara,“ 354–355.

17 Farið var yfir sömu vísitásiur Staðar á Snæfjallaströnd og þegar örlög Snæfjallagrallarans voru rakin, sbr. Gisli Baldur Róbertsson, „Nýtt af Bjarna Jónssyni lögbókarskrifara,“ 357–359.

ungs III., formála Lúthers og efnisyfirlit *Nýja testamentisins*, eða hvort kver með því efni hafi tapast framan af handritinu. Handritið hefst því á Mattheusarguðspjalli og endar á Postulasögunni, þannig að hann sleppir einnig að skrifa upp seinni helming *Nýja testamentisins* sem er tæplega helmingur bókarinnar. Þó er vitað að séra Jón bar sig að með slíkum hætti við ritun *Snæfjallagrallarans*, og skrifaði þá hvorki upp bréf Friðriks II. né formála Odds biskups Einarssonar um sálmasöng, auk þess sem hann felldi undan kollekturnar og handbókina sem stóðu aftan við grallarann.¹⁸

Næst er að athuga aðferðir séra Jóns við gerð skinnhandritsins. Það ber engin merki uppskafnings og hvorki Jón Þorkelsson né Kálund geta slíks í lýsingum sínum. Árni Magnússon getur slíks ekki heldur í lýsingu sinni á *Snæfjallagrallaranum*. Allt bendir því til að bókfellið sé verkað til bókagerðar af séra Jóni eða fyrir hann. Nokkur sporöskjulaga göt eru á blöðum þess og er skrifað í kringum þau (sjá t.d. bl. 32 og 98). Á bl. 32 eru fjögur göt og á recto-síðu blaðsins stendur næstneðsta gatið í miðju orði og lokastafur þess aftan við það. Á bl. 109 hefur einnig verið skorinn fleygur inn í textaflötinn áður en uppskrift hófst, enda skrifað í kringum hann.

Snæfjallaklerkur beitir eftirtektarverðum aðferðum við handritagerðina. Við verkun bókfellsins hefur hann sýnilega setið uppi með nokkur styttri blöð sem hann þó vildi nýta til hins ítrasta. Til nýtingar þeirra, en án þess að raska stærðarsamræmi handritsins, sneið hann því viðbætur og saumaði við blöðin (sjá má dæmi um þetta á bl. 35, 38, 42, 44, 50, 57). Þetta gerði hann með því að gata blöðin við jaðra og þræða skinnreim í gegn. Svo haganlega gekk séra Jón frá þessu að skrifað er á sjálfa reimina og eru ummerkin því ekki jafnáberandi og ella. Bl. 97 er þó um 2½ cm styttra en önnur blöð handritsins og hefur ekki þótt taka því að sauma við það – textaflöturinn er jafnstór öðrum en spássían þeim mun rýrari.

Við ritun handritsins skildi séra Jón víða eftir eyðu fyrir upphafsstafi og hefur væntanlega ætlað að fá einhvern til þess að draga þá upp síðar. Eyðurnar eru misstórar en stærstar í upphafi hversrar bókar. Þær sem fylltar eru hafa jafnstóra eða eilítið stærri stafi en víðast er í handritinu og virðist séra Jón þar sjálfur að verki. Aðeins á einum stað, við upphaf 3. kafla *Jóhannesarguðspjalls* (sbr. bl. 68r), finnst stór og voldugur upphafsstafur, „þ“. Plássið er hins vegar fremur illa nýtt og fyrirmyndin er ekki útgáfa Odds.

18 AM Apograf. Dipl. Isl. II, 4. Apógraf nr. 2354, sbr. *Diplomatarium Islandicum* 8, 452–453.

Þar sem komið er samanburðarefni við frumbréfin tvö sem séra Jón er viðriðinn má skera úr um á hvoru bréfinu hönd hans er að finna. Samanburður leiðir í ljós að séra Jón skrifaði vitnisburð Guðfinnu Arnfinnsdóttur og Guðrúnar Jónsdóttur varðandi kirkjupeninga að Stað í Steingrímsfirði, sem þær gáfu í kirkjunni á Kirkjubóli í Langadal þriðjudaginn næstan eftir Maríumessu fyrri árið 1602. Þessi vitnisburður var hins vegar skrifaður „á Snjáfjöllum þann xviii dag martii mánaðar árinu síðar en fyrr segir.“¹⁹ Ekki leikur vafi á að hér er sami skrifari á ferð og skrifaði Thott 25 4to og má t.d. benda á að hann ýkir stundum neðri sveigju eða fremri belg hástafsins S (sjá Thott 25 4to, bl. 23r, lína 7 „Steinninn“ og t.d. „Snjáfjöllum“ í frumbréfinu). Samanburður sýnir óvænt tvenns konar T af hendi skrifara, annað líkt og í frumbréfinu en hitt gerólíkt. Samanburður við *Nýja testamenti* Odds í þessu samhengi sýnir aftur á móti að forritið olli því að skrifarinn brá út af vana sínum og skrifaði stafinn undir áhrifum frá prentlettri (Thott 25 4to, bl. 40r, lína 7, borið saman við upphaf 1. kafla *Lúkasarguðspjalls* í *Nýja testamenti* Odds, línu 12. Einnig Thott 25 4to, bl. 86v, lína 4 í upphafi 1. kafla *Postulasögunnar*, þar sem „Theophilus“ er í öllum tilvikum borið saman við „Torfasón“ í 1. línu frumbréfsins). Hér er lýsandi dæmi um að forrit geti haft áhrif á stafagerð reyndra skrifara.

Lítið er hægt að segja á þessu stigi um feril handritsins, þ.e.a.s. hvar það var eftir að séra Jón slepti af því hendinni en áður en að Thott greifi tók við því. Talsvert er um spássíukrot, en það er dauft og kemur þ.a.l. að takmörkuðu gagni; á bl. 107v stendur eignayfirlýsing Stulla nokkurs sem annars er óvíst hver er. Þó má geta þess að á fyrsta blaði handritsins hefur einhver æft sig í að skrifa nafn sitt en eðlilegast virðist að lesa úr því „Bjarni“, þótt einhvern aukadrátt megi greina inni í miðju nafninu. Gera má því skóna að hér séu fyrstu þreifingar Bjarna, sonar séra Jóns, í átt að bókagerð en hann átti eftir að feta í fótspor föður síns og verða afkastamikill skrifari handrita.

19 Þí. Bps. A. I, hylki XIV, nr. 15. Vitnisburður 18. mars 1603 um ábyrgð Guðfinnu Arnfinnsdóttur og Guðrúnar Jónsdóttur á kirkjupeningum að Stað í Steingrímsfirði.

HEIMILDASKRÁ

SKJÖL OG HANDRIT

- AM Apograf. Dipl. Isl. II, 4. Apógröf nr. 2256–2364. Uppskriftir íslenskra skjala gerðar á vegum Árna Magnússonar.
- AM 1062 4to. Beskrivelse af Det store kgl. bibliotheks islandske håndskrifter ved dr. phil. Jón Þorkelsson.
- Lbs 139 8vo. Samtíningur með hendi Steingríms Jónssonar biskups, skr. ca. 1800.
- Thott 25 4to. Guðspjöll 1–4 og Postulanna gjörningar.
- ÞÍ. Bps. A. I, hylki XIV, nr. 15. Vitnisburður 18. mars 1603 um ábyrgð Guðfinnu Arnfinnsdóttur og Guðrúnar Jónsdóttur á kirkjupeningum að Stað í Steingrímsfirði.

PRENTAÐAR HEIMILDIR

- Birkelund, Palle. „Det Thottske biblioteks sidste dage.“ *Fra de gamle bøggers verden. Festskrift fra en kreds af husets venner, udsendt i anledning af firmaet Herman H. J. Lynges 100-årsbeståen som videnskabeligt antikvariat 1853–1953*. Kaupmannahöfn: Herman H. J. Lynges & Søn, 1953, 83–110.
- Björn Th. Björnsson. *Á Íslendingaslóðum í Kaupmannahöfn*. 3. útg. Reykjavík: Almenna bókafélagið, 1991.
- Dansk biografisk leksikon* 14. Ritstj. Sv. Cedergreen Bech. 3. útg. Kaupmannahöfn: Gyldendal, 1983.
- Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga, og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenska menn 8. 1261–1512*. Útg. Jón Þorkelsson. Reykjavík: Hið íslenska bókmentafélag, 1906–1913.
- Einar G. Pétursson. „Fáein atriði um biblíuna úr Minnis- og reikningabók Guðbrands biskups.“ *Landsbókasafn Íslands. Árbók 1984* (1986): 27–36.
- Einar G. Pétursson. „Guðbrandur Þorláksson og bókaútgáfa hans.“ *Hulin pláss. Ritgerðasafn gefið út í tilefni sjötugsafmælis höfundar 25. júlí 2011*. Ritstj. Guðrún Ása Grímsdóttir. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Rit 79. Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, 2011, 93–109. Upph. *Landsbókasafn Íslands. Árbók 1984* (1986): 5–26.
- Gísli Baldur Róbertsson. „Nýtt af Bjarna Jónssyni lögbókarskrifara á Snæfjallaströnd.“ *Gripla* 21 (2010): 335–387.
- Guðmundur Frimann. *Kennslubók í bókbandi og smíðum*. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs, 1955.

- Guðmundur Jónsson. „Hannes Finnsson.“ *Merkir Íslendingar. Ævisögur og minningargreinar* 6. Útg. Þorkell Jóhannesson. Reykjavík: Bókfellsútgáfan, 1957.
- Harmatölur Íslands yfir greifa Otto Thotts burtför ur þessum heimi þann 10 Septembris 1785. *Framferðar á einum þessa lands niðja*. Kaupmannahöfn: [s.n.], 1785.
- Hið nýa testament 1540*. Oddur Gottskálksson's translation of the New testament (Roskilde, Hans Barth, 1540). Útg. Sigurður Nordal. Monumenta Typographica Islandica 1. Kaupmannahöfn: Levin & Munksgaard, 1933.
- Ilsøe, Harald. „Hvordan så Otto Thotts bøger ud?“ *Fund og forskning* 35 (1996): 65–94.
- Ilsøe, Harald. *Biblioteker til salg. Om danske bogauktioner og kataloger 1661–1811*. Danish humanist texts and studies 31. Kaupmannahöfn: Det Kongelige bibliotek/Museum Tusculanum forlag, 2007.
- Index Codicum Manuscriptorum*. [s.l.]: [s.n.], 1795.
- Jón Helgason [prófessor]. *Málið á Nýja testamenti Odds Gottskálkssonar*. Safn Fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga 7. Kaupmannahöfn: Hið íslenska fræðafélag í Kaupmannahöfn, 1929.
- Jón Helgason [prófessor]. „Fra Langebeks auktionskatalog.“ *Opuscula* 5 (1975): 181–215.
- Jón Helgason [biskup]. *Hannes Finnsson biskup í Skálholti*. Reykjavík: Hið íslenska bókmentafélag, 1936.
- Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold* 6. I uddrag 1576–1579. Útg. Laurs Laursen. Kaupmannahöfn: Rigsarkivet, 1900.
- Katalog over de oldnorsk-islandske håndskrifter i Det store kongelige bibliotek og i Universitetsbiblioteket (udenfor den Arnemagnæanske samling). Samt den Arnemagnæanske samlings tilvækst 1894–99*. Útg. Kristian Kålund. Kaupmannahöfn: Gyldendalske boghandel, 1900.
- Nordisk leksikon for bogvæsen* 2. Ritstj. Palle Birkelund et al. Kaupmannahöfn: Nyt nordisk forlag Arnold Busck, 1962.
- Rasmussen, Stig T. „Otto Thotts orientalske håndskrifter identificeret på grundlag af det kgl. biblioteks arkiv E 63.“ *Fund og forskning* 37 (1998): 299–324.
- Steingrímur J. Þorsteinsson. „Íslenzkar bibliupýðingar.“ *Víðförli* 4 (1950): 48–85.
- Sveinn Nielsson. *Presta tal og prófesta á Íslandi*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmentafélag, 1869.
- „Vísir eptir Skúla landfógeta Magnússon.“ Útg. Jón Þorkelsson. *Tímarit hins íslenska bókmentafélags* 11 (1890): 100–110.
- Þórður Ingi Guðjónsson. „Fornfróður sýslumaður Ísfirðinga. Jón Johnsonius (1749–1826).“ *Ársrit Sögufélags Ísfirðinga* 43 (2003): 115–126.

SUMMARY

An Unsatisfactorily Catalogued Manuscript from Snæfjallaströnd in Count Thott's Collection

Keywords: 16th–17th centuries, Snæfjallaströnd, Reverend Jón Þorleifsson, Thott 25 4to, scribes.

This short paper represents a sequel to an article in *Gripla* 21 (2010), in which I discuss the activities of Bjarni Jónsson from Snæfjallaströnd, a prolific scribe in the second quarter of the 17th century. In that paper I touch on the scribal activities of Bjarni's father, the Reverend Jón Þorleifsson of Staður on Snæfjallaströnd. Two original documents, written in different hands, were discussed, but with no extant manuscript available in Jón's hand there seemed no way to decide which of the two documents he had written. A manuscript (Thott 25 4to) has since come to light, in which the scribe indicates that he finished writing it at "Snjáfjöll" on 7 February 1599. This anonymous figure must be the Reverend Jón Þorleifsson and he, in turn, must have been the scribe of one of the two aforementioned manuscripts, ÞÍ. Bps. A. I, hylki XIV, nr. 15, which was written at Snæfjöll on 18 March 1603.

Gísli Baldur Róbertsson
Þjóðskjalasafni Íslands
Laugavegi 162
IS-105 Reykjavík
gisli@skjalasafn.is